

Nr 108.

Av herr **Domö m. fl.**, *angående åtgärder för arbetslöshetens bekämpande.*

Under den nuvarande högkonjunkturen har arbetslösheten givetvis undan för undan kunnat drivas tillbaka. Enligt Sociala Meddelandens sista föreliggande siffror uppgick antalet arbetslösa i slutet av oktober 1936 till 24,712, vilket innebär en minskning med ungefär hälften sedan motsvarande tid år 1935. I än större utsträckning än för ett år sedan har arbetslösheten framträtt som ett lokalt problem. I det närmaste en tredjedel av de registrerade arbetslösa hänför sig till de s. k. utsatta områdena, d. v. s. Bohuslän, Blekinge och Västernorrlands län. I slutet av oktober i fjol voro i Bohuslän som arbetslösa anmälda 2,617 (hjälppta 1,881), i Blekinge 1,166 (hjälppta 620) och i Västernorrlands län 3,477 (hjälppta 2,244). Under det att medelprocentalet anmälda arbetslösa för landet i dess helhet utgör 0.4, är samma procenttal för Bohuslän och Västernorrlands län 1.2 och för Blekinge 0.8. Likväl har arbetslösheten även i de utsatta områdena under ett år nedgått liksom i landet i övrigt med ungefär hälften.

Utvecklingen på arbetsmarknaden under högkonjunkturen tecknas ej enbart av ovannämnda siffror. På grund av arbetskraftens otillräckliga rörlighet och bristen i vissa fack på yrkesutbildad arbetskraft ha i åtskilliga näringsgrenar svårigheter uppstått att i önskelig utsträckning erhålla arbetshjälp. Jordbrukets svårigheter i detta hänseende kommo under hela fjolåret till uttryck i arbetsförmedlingarnas rapporter, och enahanda har gällt om en del industrier, särskilt då den mekaniska industrien. Situationen är sålunda den, att överskottet av arbetskraft, sådant detta framgår av arbetslöshetssiffrorna, ej uteslutit ett underskott av arbetskraft på vissa orter eller i vissa näringsgrenar. Till det tillfredsställande i utvecklingen hör, att ungdomsarbetslöshet numera torde förekomma i någon större utsträckning blott i de utsatta områdena.

Statens uppgifter ifråga om åtgärder till arbetslöshetens bekämpande böra sålunda nu företrädesvis koncentrera sig dels till att sanera de områden, där massarbetslöshet ännu fortfar, dels till att konsolidera den statsfinansiella ställningen och vidtaga andra lämpliga förberedande åtgärder för att effektivt kunna möta en ny kris; som en tredje huvudpunkt skulle vi även vilja uppställa angelägenheten att staten icke genom igångsättande eller fortsättandet av stora offentliga arbeten skärper den nuvarande högkonjunkturen. När vi här nedan uteslutande vilja behandla frågan om de utsatta områdena, vilja vi uttrycka vår glädje över den väsentliga förbättringen av läget i Bohuslän tack vare främst stenexportens stegring men sannolikt även tack vare de för Bohuslän öppnade yrkesskolorna. Även i Blekinge är situationen nu betydligt ljusare än för något år sedan. De största svårigheterna erbjuder just nu Västernorrlandsproblemet och den i detta län till några få kommuner koncentrerade arbetslösheten. Väs-

ternorrlandsproblemet förtjänar den största uppmärksamhet med hänsyn därtill, att begränsningen av eller den otillräckliga tillgången till råvaror omöjliggöra utbyggnad av sågverksindustrien, vartill kommer att denna måst rationaliseras för att hålla jämna steg i konkurrenskraft med andra länder, särskilt då med dem som arbeta med låga produktions- och lönekostnader. Läget i de hemsökta kommunerna är trots skattelindring synnerligen svårartat; beaktas får även den utomordentligt höga landstingskatten i länet.

Med fog torde man kunna göra den anmärkningen mot vissa av de av den förutvarande socialdemokratiska regeringen vidtagna hjälpåtgärderna, att de i alltför stor utsträckning blott avhjälpit svårigheterna för stunden; dock har Kungl. Maj:t i årets frontal utlovat en proposition med förslag till fortsatta åtgärder till förmån för de utsatta områdena. Vi vilja i detta sammanhang även bringa i erinran, att den konferens med näringsidkare i Västernorrlands län rörande arbetslösheten, som socialminister Möller i december 1935 enligt uttalande i pressen planerade, anmärkningsvärt nog, ännu ej kommit till stånd.

Situationen i de utsatta områdena, enkannerligen Västernorrlands län, är sådan att en enhetlig lösning ej gives. Vad som här erfordras är ett antal olika hjälpformer att åtminstone äga i beredskap för att avhjälpa svårigheter för olika orter, för olika åldrar och för olika yrkesgrupper.

Vid fjolårets riksdag väckte högerpartiet en motion med sikt uteslutande på de utsatta områdena och då i främsta rummet på Bohuslänsproblemet. Några av våra förslag, som senare även framställdes i propositioner — höjning av exportkreditgarantien, hjälp till egnahemslånetagare, uppmuntrande av trädgårdssodling — föranledde positiva beslut; till övriga delar av motionen tog riksdagen på så sätt ställning, att dess förslag liksom uppslag, framlagda från annat håll, i statsutskottets utlåtande nr 157 rekommenderades till Kungl. Maj:ts närmare övervägande och eventuella genomförande, utan att riksdagen dock ansåg särskild medelsanvisning för ändamålet nödvändig. Med fullföljande av denna aktion vill högerpartiet åter framlägga några förslag angående arbetslösheten i de utsatta områdena därvid handlande i medvetande om att läget för människorna på en del orter är så svårartat, att varje parti måste känna sig förpliktat att bidra med tänkbara uppslag till en lösning, som fordrar allas solidariska samverkan.

Inledningsvis vilja vi starkt understryka kravet att de åtgärder, som vidtagas i syfte att hjälpa de utsatta områdena, i största möjliga omfattning underlätta arbetskraftens rörlighet. De allmänna synpunkter, som från vårt håll i fjol framfördes, icke minst betonandet av olika arbetens begränsade betydelse för att komma till rätta med den permanenta arbetslösheten, anse vi fortfarande giltiga, varför vi här ur fjolårets motion rekapitulera några vägledande huvudsynpunkter:

”Det är uppenbarligen två villkor, som måste fyllas, för att en ”permanent” arbetslöshet skall kunna avhjälpas: det ena är en sådan rörlighet hos befolk-

ningen, att denna icke kvarstannar inom de yrken och på de orter, där behovet av arbetskraft på detta sätt reducerats, det andra är en ökning av arbetstillfällena inom andra sysselsättningar och på andra orter, som tillåter nyanställning av arbetare i tillräcklig utsträckning. Båda villkoren äro svåra att uppfylla, i varje fall med tillräcklig skyndsamhet och i tillräcklig omfattning, och erfarenheten både från vårt eget land och från andra länder visar, att tillfrisknandet från detta slags arbetslöshet innebär en långvarig, mycket svår och bekymmersam process.

Det är uppenbart, att "arbetskraftens rörlighet" i detta fall innebär mänskliga och sociala problem av en alldeles säregen beskaffenhet. En befolkning, med rötter i hembygd, tradition och allehanda personliga förbindelser, kan icke i vilken omfattning och med vilken hastighet som helst flyttas till nya försörjningsmöjligheter. Även om en del återfått sysselsättning i de gamla yrkena, och man får hoppas att nya näringskällor skola så småningom uppkomma i de gamla bygderna, återstår ändock ett så stort antal utan sysselsättning, att en överflyttning måste ta rundlig tid. Dessutom är det ju väsentligen de yngre, som ha större möjligheter att på detta sätt bryta upp sina bopålar, för de äldre bli svårigheterna vid en sådan överflyttning ej sällan mycket stora. Redan på denna grund måste vi därför räkna med en ganska lång övergångstid, som emellertid givetvis ej bör förlängas genom sådana hjälpformer, som onödigtvis kvarhålla de arbetslösa på orten och icke ge utsikter till någon mera förblivande sysselsättning. Särskilt när det gäller ungarlar och yngre gifta bör hjälpen sålunda lämnas på sådant sätt, att den underlättar överflyttning till andra orter och näringsfång.

Men det är uppenbart, som nyss sagts, att ökad rörlighet icke hjälper, om ökade arbetstillfällen ej i tillräcklig omfattning stå till buds på annat håll. Och även här stå vi sannolikt inför en ganska långvarig procedur. För att sådana ökade arbetstillfällen skola uppkomma kräves nämligen att löneutvecklingen i landet anpassas efter det ekonomiska framåtskridandet. Detta behöver icke innebära någon allmän sänkning av lönenivån, om nämligen vårt ekonomiska framåtskridande alltjämt fortsätter i tillräckligt kraftig grad; det förutsätter emellertid att man inom organisationsväsendet icke forcerar löneutvecklingen lika kraftigt, så länge denna arbetslöshet fortsätter. Men även om man kunde räkna med dylika gynnsamma förutsättningar, kommer sannolikt även denna del av processen att ta sin tid."

— — —

"Av de medel som ifrågasatts kunna vi icke finna utökningen för detta ändamål av vanliga offentliga arbeten i öppna marknaden tjänlig. Direkt få dessa arbetslösa föga glädje av dylika arbeten, då det icke utan hänvisningsförfarande föreligger någon säkerhet för att det blir just de, som där få sysselsättning. Och ej heller indirekt få de härigenom de ökade arbetstillfällen, varom ovan talats, bl. a. därför att kapitalkrävande offentliga arbeten under en uppgångskonjunktur, sådan som den nuvarande, endast konkurrera med det enskilda näringslivet om resurserna, men icke skänka nya arbetstillfällen. Vill man under sådana förhållanden använda offentliga arbeten för att ge arbetslösa deras underhåll, böra de därför vara ungefär av samma typ som de nuvarande reservarbetena. Men å andra sidan ha dessa, när det gäller långvarig arbetslöshet av detta slag, ur andra synpunkter sina uppenbara avvisidor."

De åtgärder, som vi utöver erforderliga reservarbeten jämte kontantunderstöd vilja rekommendera, äro följande:

1) Vi vilja med styrka understryka vikten av att lämpliga yrkeskurser liksom hittills men i utvidgad omfattning anordnas, både för att underlätta rörligheten hos de yngre arbetslösa och med hänsyn till det stegrade behovet just nu av yrkesutbildad arbetskraft. Frågan om förbättrad yrkesutbildning har överhuvud aktualiserats genom den framställning, som från industriens, handelns och hantverkets sida nyligen ingivits till myndigheterna, men den måste ha särskild aktualitet för den arbetslösa ungdomen i de utsatta områdena, om den med framgång skall kunna konkurrera på andra orter om arbetstillfällena. Vi förutsätta, att regeringen med sina möjligheter att bedöma behovet skall i sin bebådade proposition framlägga erforderliga förslag om utvidgning av redan vidtagna åtgärder, och avstå därför här att framställa något yrkande i detta hänseende.

2) I fjolårets högermotion liksom från andra håll rekommenderades att stimulera uppkomsten av hantverk, småindustri eller lämplig biverksamhet åt lägenhetsägare. Högermotionen upptog förslag om tillsättandet av "näringskonsulenter" för utsatta områden, likaså bildandet av särskilda kreditkassor på vederbörande orter för att tillgodose lånebehovet. Vid bägge förslagens framställande utgick man ifrån det uppenbara faktum, att många driftiga och duktiga arbetslösa hittills blott av brist på sakkunnig hjälp och vägledning rörande försäljningsteknik o. dyl. ej kommit sig för eller ej vågat att starta en egen verksamhet. Härtill kommer, att förekomsten av lämplig småindustri gör en bygd motståndskraftigare vid en kris än om denna domineras av en enda storindustri. Vad speciellt de västernorrländska förhållandena beträffar, torde hantverket och småindustrien ej alls fått en sådan utbredning, att marknaden skall kunna anses mättad. Förutsättningarna för en småindustri måste i Väster-norrlands län ej hållas för sämre än annorstädes; i Örnköldsvikstrakten sysselsätter sålunda hantverket och småföretagen många människor, och det borde icke vara utsiktslöst att även i sågverksområdena söderut uppamma en liknande företagsamhet.

Vid årets riksdag ha i anslutning till ett av den sociala jordutredningens betänkande vissa smärre anslag äskats till en del organisationer inom jordbruket, hantverket och hemslöjden i syfte att söka underlätta för landsbygdens mindre bemedlade befolkning att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pälsdjursuppfödning m. m. Den strävan, som vi här ovan givit uttryck åt, tillgodoses i någon mån genom ifrågavarande anslag. Å andra sidan kunna dessa anslag knappast vara tillräckliga för här ifrågavarande syftemål, nämligen att förhjälpa arbetslösa till att starta småtillverkningar o. dyl. För detta ändamål anse vi fortfarande, att tanken på att tillfälligt anställa näringskonsulenter inom hårt utsatta trakter med uppgift att tillhandagå med upplysningar, skrivhjälp m. m. ingående borde prövas. Enligt vår mening borde riksdagen vid

behandlingen av frågan om anslag till "kontantunderstöd, reservarbeten m. m." föreskriva, att medel därur må få disponeras för tillfälligt anställande av "näringskonsulenter" och andra åtgärder för att uppamma lämpliga småföretag i de utsatta områdena.

3) I fjolårets motion berördes frågan om möjligheten att underlätta inplanterandet av ny industri i de utsatta områdena, enkannerligen de socknar, som blivit mest lidande på nedläggandet eller inskränkningen av den industriella företagsamheten därstädes. Syftemålet måste härvid vara att söka förebygga, att nödlidande kommuner endast till följd av ett oförskyllt abnormt högt skattetryck dömas för lång tid framåt till ett slags ödeläggelse, något som kan vara det allmänna så mycket mera till skada, som dessa kommuner ofta äga en stor egnahems- och bostadstillgång, vilken löper risk att antingen sjunka i värde eller evakueras. Fall både från Bohuslän och Blekinge ge vid handen, att planer att förlägga viss industri till vissa arbetslöshetskommuner i sista stund strandat på fruktan för dessas skattetryck. Samma problem har på sistone livligt diskuterats i England, där man alltmer tycks söka sig fram enligt skattelindringsmetoden för att i utsatta områden få företagsamheten åter i gång.

En rationell inflyttningspolitik måste ta sikte på att ej favorisera nya tillverkningar till förfång för redan bestående och att icke genom några konstlade åtgärder förleda industrier till en förläggning, som ur olika synpunkter vore ofördelaktig. I fjolårets motion ifrågasattes i enlighet med dessa begränsade syftemål dels en särskild form för att genom statlig skatteutjämning bispringa de illa ansatta kommunerna, (ett slags tillfälligt statligt administrationsförfarande i avsikt att fortast bringa kommunens ekonomi åter på fötter), dels ett system med uppfostringstullar enligt en på förhand fastställd regressiv skala, ett system som tänktes blott kunna komma till användning för att i landet skapa en viss önskvärd tillverkning, vilken skulle erhålla förmånen av ett till en början något ökat tullskydd, på villkor att den förlades till en utsatt kommun inom ett utsatt område. Vi sakna anledning att nu återupptaga de bägge förslagen, det förra med hänsyn till 1936 års kommunalskatteberednings pågående undersökningar, och det senare, därför att frågan om uppfostringstullar, sedan den blivit framkastad, i praktiken väl blott kan lösas från fall till fall.

4) En hjälpform, som torde förtjäna att om möjligt omedelbart prövas och tillämpas, synes oss vara att staten i de utsatta områdena ville bisträcka företag vid pensioneringen av äldre arbetare. En generell förtidspensionering av äldre arbetare kan icke ens behöva diskuteras, så länge arbetsbrist på många håll är rådande och så länge befolkningsutvecklingen tenderar mot en utomordentlig stark ökning av åldringarnas antal. I alldeles särskilda fall torde emellertid en sådan förtidspensionering kunna bli en rationell åtgärd till lösningen av ett svårartat lokalt arbetslöshetsproblem. Ett sådant läge föreligger sålunda i vissa sågverkskommuner, där rationaliseringen starkt inskränkt det behöfliga arbetareantalet och där företagen av hänsyn till de äldre arbetarna ej kunnat bereda

de yngre anställning; följden härav har blivit, att medelåldern i vissa företag blivit oproportionerligt hög, i en massafabrik enligt uppgift ej mindre än 55 år. Det synes oss, som om det i sådana speciella fall vore den både klokaste och billigaste arbetslöshetspolitiken att staten lämnade sitt stöd åt de företag, som själva kunna och vilja bidra till en förtidspensionering av äldre arbetare till förmån för yngre arbetslösa. Man kunde förslagsvis tänka sig, att såväl staten som företaget lämnade ett bidrag å 300 kronor, varjämte industrien förpliktade sig att låta vederbörande så långt möjligt få bibehålla åtnjutna naturaförmåner. Det statliga bidraget i denna form skulle givetvis upphöra, när den pensionerade blev pensionsberättigad enligt lagen om folkpensionering. Enligt vad vi från norrländska industrimän inhämtat, borde åtskilliga hundra yngre arbetare på detta sätt och för ett jämförelsevis ringa statligt bidrag kunna vinna stadigvarande sysselsättning. Inför nödvändigheten av en fortsatt rationalisering av sågverksindustrien, framkallad av konkurrensen på världsmarknaden och råvaruprisernas stegring, kan det också vara ett livsintresse för vår största exportnäring att få arbetslöshetsstrycket över sig något lättat. Vi förutsätta, att en sådan i samverkan genomförd förtidspensionering endast kan komma till stånd efter noggranna undersökningar och överenskommelser från fall till fall, varvid det lämpligaste synes vara, att riksdagen av anslaget till "kontantunderstöd, reservarbeten m. m." reserverar ett visst belopp, exempelvis 300,000 kronor, att disponeras av arbetslöshetskommissionen, eventuellt efter godkännande av Kungl. Maj:t, såsom bidrag till pensionering i förtid av minst ett tusen äldre arbetare i särskilt utsatta områden, under förutsättning att yngre arbetslösa på orten därigenom beredas arbete, och detta medel framstår som den ändamålsenligaste utvägen att lindra arbetslöshetens lokala verkningar.

5) En annan åtminstone teoretiskt tänkbar utväg vore att till de utsatta områdena förlades någon ny statlig verksamhet. Otvivelaktigt äro möjligheterna härvidlag synnerligen begränsade, och några överdrivna förväntningar kunna ej knytas till detta. För vår del vilja vi endast antyda möjligheten av att någon del av den nya tillverkningen för försvarsändamål placerades med hänsyn tagen till det arbetslöshetspolitiska läget. Sålunda synas oss statsmakterna böra ha sin uppmärksamhet riktad på att eventuellt förlägga någon lämplig del av flygplanstillverkningen, exempelvis tillverkningen av flygkroppar, till ett strategiskt så relativt skyddat område som delar av Västernorrlands län. Likaså borde samma områden kunna komma i åtanke i sådana fall, då hänsynen till vår ekonomiska försvarsberedskap kan nödvändiggöra statliga föranstaltningar.

6) Slutligen finna vi det påkallat att åtgärder särskilt i Västernorrlands län vidtagas att för dugliga och för jordbruksarbete ej främmande arbetslösa underlätta övergången till jordbruk. Att nu ingå på en diskussion om lämpligaste formen härvid bör icke kunna ifrågasättas, då en utredning om egnahemsfrågan sedan ett år tillbaka pågår. Ej heller synes ett särskilt anslag till olika former av egnahemslån vara erforderligt, då anslagsmedel härför i tillräcklig

grad torde stå till egnahemsstyrelsens förfogande. Med hänsyn till svårigheten att anskaffa jord torde det däremot vara behöfligt att vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd för jordanskaffning erhåller ett särskilt anslag; på samma sätt som Västerbottens och Norrbottens läns egnahemsnämnder fått sådana anslag borde sålunda Västernorrlands läns egnahemsnämnd tillfälligtvis med hänsyn till rådande arbetslöshet tilldelas ett anslag för jordanskaffning, här förslagsvis satt till kronor 200,000: —.

Till sist vilja vi som vår åsikt framhålla, att de åtgärder, som vi med särskild tanke på Västernorrlands län, Bohuslän och Blekinge föreslagit, även böra kunna få avseende på andra områden, där liknande förhållanden kunna föreligga.

Med hänvisning till ovanstående och med påpekande att det spörsmål, som berör frågan om jordanskaffning, göres till föremål för yrkande i särskild motion, få vi sålunda hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av frågan om medel till arbetslöshetens bekämpande ville med avseende å de utsatta områdena beakta eller i skrivelse till Kungl. Maj:t upptaga de förslag och synpunkter angående yrkesundervisning, främjande av småindustri och hantverk, förtidspensionering av äldre arbetare till förmån för ortens yngre arbetslösa samt möjligheterna att dit förlägga ny företagsamhet, vilka i motionen här ovan närmare utvecklats.

Stockholm den 23 januari 1937.

Th. Borell.
J. B. Johansson.

Gustaf Velandér.
M. Svensson.

Fritiof Domö.
Nils Gabrielsson.
Gustaf Tamm.
